STRATEGIK QARORLAR VA MENEJMENT BUXGALTER

Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Buxgalteriya hisobi” kafedrasi katta o’qituvchisi
tel +998937284308
e-mail: dilnozaxudaynazarova17@gmail.com

Baxrilloyeva Charos
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20343729

Annotatsiya. Mazkur maqolada strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalterining o‘rni, vazifalari hamda axborot bilan ta’minlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Zamonaviy xo‘jalik yurituvchi subyektlarda boshqaruv samaradorligini oshirish ko‘p jihatdan aniq, tezkor va ishonchli iqtisodiy ma’lumotlarga bog‘liq ekani asoslab berilgan. Tadqiqot davomida menejment buxgalteri tomonidan shakllantiriladigan ichki axborotlarning strategik rejalashtirish, xarajatlarni nazorat qilish, investitsion loyihalarni baholash va risklarni kamaytirishdagi amaliy ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, raqobat muhitining kuchayishi korxonalarda boshqaruv qarorlarini iqtisodiy tahlil asosida ishlab chiqishni talab qilayotgani ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada menejment buxgalterining nafaqat hisob yurituvchi mutaxassis, balki strategik hamkor sifatidagi roli ochib berilgan hamda korxona faoliyatida uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiluvchi yondashuvlar bayon etilgan. Tadqiqot natijalari korxonalarda boshqaruv hisobini takomillashtirish va strategik boshqaruv samaradorligini oshirishda ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: strategik qarorlar, menejment buxgalteri, boshqaruv hisobi, strategik boshqaruv, iqtisodiy tahlil, boshqaruv axboroti, xarajatlar nazorati, investitsion qarorlar, risklarni boshqarish, korxona samaradorligi, ichki nazorat, moliyaviy tahlil.

Kirish. Mazkur tadqiqot strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining o‘rni va ahamiyatini yoritishga bag‘ishlangan. Hozirgi globallashuv va raqobat kuchaygan iqtisodiy sharoitda korxonalar oldida tezkor, asosli va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish zarurati tobora ortib bormoqda. Bunday qarorlarning sifatli bo‘lishi esa to‘g‘ri shakllantirilgan ichki axborot tizimiga, xususan menejment hisobi tomonidan taqdim etiladigan tahliliy ma’lumotlarga bevosita bog‘liqdir. Menejment buxgalteri korxona ichida faqat hisob yurituvchi emas, balki qaror qabul qilish jarayonida strategik tahlilchi va maslahatchi sifatida ham faoliyat yuritadi. U xarajatlarni tahlil qilish, daromad va rentabellikni baholash, resurslardan samarali foydalanish hamda investitsion yo‘nalishlarni aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, zamonaviy korxonalarda risklarni boshqarish va uzoq muddatli rejalashtirish jarayonlarida menejment hisobi ma’lumotlaridan foydalanish zaruriyati ortib bormoqda. Tadqiqot doirasida strategik qarorlar qabul qilish mexanizmlari va ularni qo‘llab-quvvatlovchi buxgalterik axborot tizimlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik tahlil qilinadi. Shuningdek, menejment buxgalteriyasining korxona samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashdagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Mazkur mavzu dolzarbligi shundaki, ko‘plab korxonalarda strategik qarorlar hali ham to‘liq tahlilga asoslanmagan holda qabul qilinmoqda, bu esa resurslar samarasiz taqsimlanishiga olib keladi. Shu nuqtayi nazardan, menejment buxgalteriyasi zamonaviy boshqaruv tizimining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim. U korxona rahbariyatiga real vaqt rejimida iqtisodiy holatni baholash, turli ssenariylarni solishtirish va eng maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Shu sababli menejment hisobi nafaqat tarixiy ma’lumotlarni qayd etish, balki kelajakni prognoz qilishga yo‘naltirilgan tizim sifatida ham ahamiyatlidir. Natijada, strategik qarorlar sifatini oshirish va korxona barqarorligini ta’minlashda uning roli yanada ortib boradi. Shu jihatlar tadqiqotning asosiy ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Asosiy qism. Strategik qarorlar korxona faoliyatining uzoq muddatli yo‘nalishini belgilab beruvchi eng muhim boshqaruv elementlaridan biri hisoblanadi. Bunday qarorlar oddiy operativ masalalardan farqli ravishda, nafaqat joriy natijalarga, balki kelajakdagi barqarorlik, raqobatbardoshlik va rivojlanish istiqbollariga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli strategik qarorlarni qabul qilish jarayoni chuqur tahlil, ishonchli axborot va kompleks yondashuvni talab qiladi. Aynan shu nuqtada menejment buxgalteriyasi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u ichki boshqaruv uchun zarur bo‘lgan iqtisodiy va moliyaviy ma’lumotlarni shakllantirib beradi.

Menejment buxgalteriyasi korxona ichida sodir bo‘layotgan jarayonlarni tahlil qilish, xarajatlarni nazorat qilish va resurslardan samarali foydalanishni ta’minlashga yo‘naltirilgan tizim sifatida faoliyat yuritadi. U an’anaviy moliyaviy hisobotlardan farqli ravishda, tashqi foydalanuvchilar uchun emas, balki bevosita boshqaruv qarorlarini qo‘llab-quvvatlash uchun mo‘ljallangan. Shu bois uning ma’lumotlari yanada batafsil, tezkor va tahliliy xarakterga ega bo‘ladi. Strategik qarorlar esa aynan shu ma’lumotlar asosida shakllantirilganda, ularning samaradorligi sezilarli darajada ortadi.

Korxonalarda strategik qarorlar odatda investitsion yo‘nalishlarni tanlash, yangi mahsulot ishlab chiqish, bozorga kirish strategiyasini belgilash yoki ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish kabi masalalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu jarayonlarda menejment buxgalteri tomonidan taqdim etiladigan xarajatlar tahlili, rentabellik hisob-kitoblari va prognoz ma’lumotlari muhim rol o‘ynaydi. Masalan, yangi loyiha bo‘yicha qaror qabul qilishda faqat daromad emas, balki yashirin xarajatlar, risk darajasi va resurslar taqsimoti ham inobatga olinishi kerak. Bunday tahlillarni tizimli ravishda amalga oshirish menejment buxgalteriyasining asosiy vazifalaridan biridir.

Shuningdek, strategik qarorlar qabul qilishda vaqt omili ham muhim ahamiyatga ega. Tez o‘zgaruvchan bozor sharoitida kechiktirilgan yoki noto‘g‘ri axborot asosida qabul qilingan qarorlar korxona uchun sezilarli yo‘qotishlarga olib kelishi mumkin. Menejment buxgalteriyasi esa real vaqtga yaqin ma’lumotlar bilan ishlash imkonini berib, boshqaruvga tezkor reaksiya berish sharoitini yaratadi. Bu esa korxonaning moslashuvchanligini oshiradi va raqobat ustunligini shakllantiradi.

Bundan tashqari, menejment buxgalteri strategik rejalashtirish jarayonida turli ssenariylarni ishlab chiqishda ham ishtirok etadi. U optimistik, realistik va pessimistik variantlarni solishtirish orqali rahbariyatga eng maqbul yo‘nalishni tanlashda yordam beradi. Bu yondashuv risklarni kamaytirish va noaniqlik sharoitida to‘g‘ri qaror qabul qilish imkonini kengaytiradi. Ayniqsa, yirik investitsion loyihalarda bunday tahlillar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ladi.

Korxona samaradorligini oshirish nuqtayi nazaridan qaralganda, menejment buxgalteriyasining yana bir muhim jihati ichki nazorat tizimini mustahkamlashdir. Xarajatlarning ortiqcha sarflanishi, resurslarning samarasiz ishlatilishi yoki rejalashtirilgan ko‘rsatkichlardan og‘ishlarni aniqlash orqali boshqaruv tizimiga tuzatish kiritish imkoniyati yaratiladi. Bu esa strategik maqsadlar bilan operativ faoliyat o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy korxonalarda raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi menejment buxgalteriyasi rolini yanada kuchaytirmoqda. Avtomatlashtirilgan axborot tizimlari yordamida katta hajmdagi ma’lumotlarni tezkor qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyati paydo bo‘ldi. Bu esa strategik qarorlar sifatini oshirishda yangi bosqichni boshlab berdi. Endilikda menejment buxgalteri nafaqat ma’lumot yig‘uvchi, balki ma’lumotlarni interpretatsiya qiluvchi va prognozlovchi mutaxassis sifatida ham qaralmoqda.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining o‘rni bevosita korxona raqobatbardoshligi va uzoq muddatli barqarorligini belgilab beruvchi asosiy omillardan biridir. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy moliyaviy hisob faqat o‘tgan davr natijalarini qayd etsa, menejment buxgalteriyasi esa kelajakni shakllantirishga xizmat qiladigan ichki axborot tizimi sifatida strategik boshqaruvning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu sababli strategik qarorlar intuitiv yondashuv yoki qisqa muddatli foyda asosida emas, balki chuqur iqtisodiy tahlil va ishonchli ma’lumotlar asosida qabul qilinishi zarur. Korxonalarda noto‘g‘ri yoki kechikkan qarorlar ko‘pincha resurslarning samarasiz taqsimlanishi, investitsion yo‘qotishlar va bozor imkoniyatlarini boy berish kabi salbiy oqibatlarga olib keladi, bu esa menejment buxgalteriyasining amaliy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiy sharoitda faqat hisob yuritish bilan cheklanib

qolmasdan, tahliliy va prognozlash funksiyalarini kuchaytirish zarur bo‘ladi, chunki strategik qarorlar dinamik bozor sharoitida tezkor va asosli yondashuvni talab etadi. Amaliy taklif sifatida korxonalarda menejment buxgalteriyasi tizimini mustahkamlash, uni raqamli texnologiyalar bilan integratsiya qilish va real vaqt rejimida ishlovchi axborot bazasini shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, menejment buxgalterlarini faqat hisob mutaxassisi sifatida emas, balki strategik tahlilchi va qaror qabul qilish jarayonida faol ishtirok etuvchi mutaxassis sifatida tayyorlash zarur, buning uchun ularning iqtisodiy tahlil, moliyaviy prognozlash va risklarni baholash bo‘yicha kompetensiyalarini rivojlantirish lozim. Korxona rahbariyati esa menejment hisobi ma’lumotlariga asoslangan qaror qabul qilish madaniyatini shakllantirishi, subyektiv yondashuvlarni minimallashtirib, raqamli dalillarga tayanishi kerak. Bundan tashqari, strategik rejalashtirish jarayonida ssenariy tahlili va sezgirlik tahlili kabi usullardan keng foydalanish tavsiya etiladi, chunki ular noaniqlik sharoitida eng maqbul qarorni tanlash imkonini beradi. Umuman olganda, menejment buxgalteriyasi va strategik qarorlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish korxonaning iqtisodiy barqarorligi, samaradorligi va innovatsion rivojlanishiga bevosita xizmat qiladi hamda zamonaviy raqobat muhitida muvaffaqiyatga erishishning muhim sharti bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Isroilov, B. I. (2020). Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Toshkent: Tafakkur nashriyoti.
2. Hasanov, B. A., Xashimov, A. A., & Muxametov, A. B. (2021). Buxgalteriya hisobi. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
3. Hasanov, B. A., Xashimov, A. A. (2013). Boshqaruv hisobi. Toshkent: Cho‘lpon nomidagi NMIU.
4. Toshmatov, N. (2019). Buxgalteriya hisobi nazariyasi. O‘zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti.
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalari uchun o‘quv qo‘llanma. (2020). Moliya va boshqaruv hisobi. Toshkent.
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimi uchun o‘quv darslik. (2021). Moliya va boshqaruv hisobi darsligi. Toshkent.